

SOMOGY

'77

KULTURÁLIS, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI SZEMLE

A TARTALOMBÓL

- Bellyei László:
Ady-est Prágában
- Rónay György
- Bertók László
- Fésűs Éva
- Galambosi László
- Kelemen Lajos
és mások versei
- Somogyi Pál:
A jó ember
(elbeszélés)
- Terényi Zoltán:
Változó iskola —
pedagógus-
továbbképzés
- Zákonyi János —
Sarudi Csaba:
A termelő
infrastruktúra
és fejlesztésének
néhány kérdése
- Szálinger Ferenc:
Tízéves a Kaposvári
Villamossági Gyár
- Kisasszony Éva:
Sobri Jóska
utolsó rablása
- L. Szabó Tünde:
Szabadtéri néprajzi
gyűjtemény
Szennában
- Csehov Ivanovja
a kaposvári színpadon
- Beszámoló kiállításokról,
könyvekről
- Fényképek a népi
építkezésekről

„Befelé egyre szabadabb angyal...”

Ősze András művészete

Nem tudom, szabad-e saját verséből választott idézettel kezdeni egy szobrász bemutatását. Számos alkotót ismerünk, akit — ha nem azonos mértékben is — egymást váltogatva látogattak a múzsák. Ősze Andrásra is jellemző a többműfajúság — egyaránt jól bánik a tollal, ecsettel, vésővel —, verseit mégis inkább képzőművészeti munkái kiegészítőjének tekinthetjük. Kiegészítőjének és nem kiteljesítőjének. Elsősorban azért, mert a szobrokból sugárzó líraiság, Ősze mindenre kiterjedő, alapvető érzelmi megközelítése, zenei látásmódja — a szoborcímeken kívül, melyek közül jó néhány akár verssorokból választott idézet is lehetne — költeményeiben ragadható meg a legkézzelfoghatóbban.

Ha Ősze művészetének forrásait keressük, az egyik legfontosabb összetevőt az alkotó életrajzában találjuk meg. 1909. január 14-én született Nagykanizsán kádármester apja legkisebb fiaként. Apja és a szomszédban lakó fazekasok műhelyeiben ébredt föl benne a szobrászat számára is alkalmas anyagok, a fa és az agyag szeretete. Gimnáziumi tanulmányai után huszonegy éves korában az Iparművészeti Főiskolán Lux Elek növendéke lett. Amikor elfogyott a tandíjra való pénze, elhatározta, hogy a maga útján jár, egyedül tanul tovább. Műtermébe látogatva Elek Artúr már 1932-ben fölismerte tehetségét, s pályája alakulását figyelemmel kísérte. 1937-től 1946-ig számos önálló és csoportkiállításon vett részt. 1942-ben a Nyugat megbízásából elkészítette Tóth Árpád síremlékét a Farkasréti temetőbe, majd több szobra a Nemzeti Galériába került. 1947—48-ban Olaszországban tanult és dolgozott ösztöndíjjal, ezután kivándorolt Brazíliába. Olaszország klasszikus emlékeivel megzavarta kissé, visszavetette modernségében. Brazília viszont új környezetével, új formakincsével kinyitotta szemét a világ új szépségeire, s itt találkozott a művészetében egyre jelentősebb szerepet játszó szegénység, kiszolgáltatottság problémájával is. Közben tanulmányúton járt Peruban és Bolíviában, itt élte meg braziliai élményeinek kiteljesedését. 1959-ben az Egyesült Államokban telepedett le, 1964 óta New Yorkban lakik. Tanulmányutakat tett Libanonban, Izraelben és Törökországban, s Európába visszatérve már egészen másképp hatottak rá a klasszikus, elsősorban a görög művészet alkotásai, mint a negyvenes évek olaszországi élményei. Újabb munkáiban észrevétlenül harmonikus egységbe ötvözi a dél-amerikai indián civilizációk, a görög kultúra és a keleti népek formavilágát. Szikár szótlanságával jó példája ennek a szintetizáló képességnek az alig 35 cm magas ólomból öntött „Tanagra” figura, amely az i. e. 4. század második felében Boiótiában virágzó Tanagra város ásatásainál előkerült nagyszámú terrakotta szobrocskáról kapta nevét.

Brazíliában, Peruban, az Egyesült Államokban és Angliában Ősze több jelentős kiállításon szerepelt szobraival, s eddig 85 műve került a világ számos múzeumába. 1975-ben szülővárosa, Nagykanizsa rendezett kisebb kiállítást munkáiból, 1977 őszén pedig a Múcsarnokban láthattunk válogatást életművéből.

Az itthon bemutatott szobrok és grafikák a műfaji, tartalmi és formai szempontból egyaránt gazdag életmű utolsó, harmincéves szakaszába engednek bepillantást. Az ötvenes esztendőkből származó kompozíciók mintegy előtanulmányok a hatvanas évektől egyre szigorúbb ciklusokba szerveződő alkotásokhoz. Ősze minden ciklushoz más-más anyagot használ, s egy-egy ciklus 6—15 szobrot foglal magába. Ha egy idő után visszatér is ugyanahhoz az anyaghoz, ez nem megtorpanást, hanem újabb küzdelmet jelent számára. A visszatérés új lehetőségeinek fölismerésében segíti, s mondanivalóját is más oldalról világítja

meg. Közvetlenül sohasem egy eszme vagy egy anyag indítja újabb ciklus alkotására. A ciklusok egymást szervelesen átszövik, észrevétlenül kapcsolódnak egymásba. Ősze igazi lételeme a formai-szellemi ritmusváltásból fakadó, egyre újabb alkotások létrehozása.

A hatvanas évek elején alkotott bronz kisplasztikák hegyesszögbe ívelő formái az anyag mozgási lehetőségeit kutatják. A *Csönd* félszegen egymás mellé állított alakpárja közül az alacsonyabb a magasabb mellére hajtja fejét, mintha a belülről jövő, az örök megpihenést és visszatalálást jelentő csöndet hallgatná. A *Két világ* lábát egymáson keresztbe ejtő, fejét oldalra fordító, ülő figurája karját vízszintesre tárja, s ezzel tér, idő és minden létező megosztottságát érezteti meg. Keze és lába sincs az emberi test alapformáira szorítózkodó, töredékességében mégis a teljességet sejtető, külső kapcsolataitól megfosztott, de belül új világot talál torzójának (*Új harmónia*). Pompeji lávaesőbe meredt, majd gipszből megöntött, görcsbe rándult figuráira emlékeztetnek újszerű pszichológiai megközelítéssel mintázott fekvő aktjai; álomba zuhanó s abból lassan kibontakozó tragikus esetségük az álló alakokkal való összevetésük során tűnik ki igazán (*Este, Reggel*). Az 1963—64-ben perui dió- és rózsafából fűrészelt, faragott sorozat darabjai nyúlánk, oldalirányban csavart testükkel fölfelé törnek (*Kettős mélység I—III*). Ebbe a ciklusba tartozik félénk-kihívó lépésének kétértelműségével a *Sétáló nő* és egymásra hajló figyelmével a *Szerelem* alakpárja.

Ősze anyagmegmunkálására jellemző, hogy a közvetlenebb hatás érdekében megbolygatja a felületet, feloldja a szobrok tömörszerűségét, s ezzel „vízsi”, szószakoztatja a szemet. Ebből fakad, hogy nála a bronz és a kő kidolgozása hasonlít egymásra: a bronz rücskös felületkezelése legtöbbször kőszerű hatást kelt. A szobrászat klasszikusnak számító anyagai mellett felhasználja az alumíniumot, rezet, ólmot, fémlamezt is, s mindig megtalálja azt a technikát, amellyel az anyag belső törvényei szerint önti formába elképzeléseit.

A hatvanas évek végén kezdenek szaporodni azok a domborított, hajlított, kalapált fémmfigurák, ritmusábrázolások, amelyek meg-megújuló ciklusokban Ősze művészetének egyik legjellemzőbb, máig húzódó vonulatát alkotják. Hajlított alumínium rúd az anyaga annak a két, fekete háttér elé helyezett, de térbe is függeszthető figurának, amely sziluetszerű rajzosságával éppen csak érezteti a test körvonalait (*Az álom utazása, Álom, mélyülő tükör*). Anyag és tartalom tökéletesen összecseng az *Egzisztencialisták* című szögesdrótból megformált ciklus darabjaiban (*Öngyilkos, Moholy-Nagy a trapézon*). A *Kifelé-befelé tüskés ember* szögesdrót-magányában Ősze az önmagát és másokat megsebző, másokat magából kizáró embert állítja elének szuggesztív erővel.

A rajzsorozatok (*Perui indián sorozat, A szerelem csillagkép sorozat*) — több ismert szobrász „szoborszerű” rajzaival ellentétben — könnyed vonalvezetésűek, levegősek, s hol megelőzve-kiegészítve, hol értelmezve-magyarázva, hol változatokat létrehozva, de mindig újat mondva kísérik végig a szobrokat alakulási folyamatukban.

Ősze András legtöbb szobrából szándékosan kihagyott valamit. Torzókat mintáz, karok, kezek, lábfejek, arcok nélkül, az első ránézésre azonban észre sem vesszük a hiányt. A harmonikus megformálás csak annyi teret enged a képzeletnek, hogy szabadon, észrevétlenül kiegészítse a látottakat. A szobrok vágnak valamire, talán a szeretetre, a létük értelmét jelentő, hiányukat betöltő kiegészülésre. De honnan ez a hajlatokból elővillanó, a befejezetlenség érzését keltő hiány? Mint minden igazi művész, Ősze András is a teljességre törekszik. Közben megtapasztalja, hogy az emberből, életéből, a világból hiányzik valami. Egyetlen ember — s mint páros, többalakos kompozíció (*Mi az igazság?, Tragédia*) állítják —, két vagy több ember sem elég önmagának. Művészetének

központi problémája: vajon az ember meg tudja-e találni az elvesztett közösséget, a boldogságot jelentő teljességet? Minden szobra negatív állítás: a megtalált vagy a keresett szintézisben vállalja a sorsot, s keresi a megoldást, ami a jövő lehetőségét, a holnapi továbbjutást rejtí magában. Itt ragadhatjuk meg legjobban az Ősze-szobrok paradoxonát: töredékességük a rend állandó keresése, olyan keresés, amely sohasem juthat el a keresett rendhez. Nehezen képzelhetünk el *egy* olyan műalkotást, amely felé Ősze törekedne, hogy beteljesítse önmagát. Befejezetlenségük következtében így válnak a szobrok önmagukon túlmutató, befejezett remekművekké. Ősze minél nagyobb hiányt minél észrevétlenebbül tud ábrázolni, annál hitelesebbek, tökéletesebbek alkotásai. Érti, hogy sokan föladták teljességigényüket, s tudja, hogy az egész embert kell célba venni, még akkor is, ha ezáltal nem szebbek, de kegyetlenebbek és igazabbak lesznek szobrai.

Am a világ töredékességének fölismerése nem akadályozza meg abban, hogy csak abszolút értékekkel kielégíthető igényét fejezze ki. A fájdalomtól, hogy nincs valami, nála nem következik ennek túlhangsúlyozása. Sőt éppen azzal küzd a hamis modernség ellen — amely saját bizonytalanságát, szorongását akarja másokra kényszeríteni —, hogy megmutatja a lehetséges kiutat az anarchiából, s a harmónia visszaállítására irányuló törekvésében a szépségbe és tisztaságba vetett hitéről tesz tanúságot. *Virág és gyümölcs* a címe annak a bronz kispasztikának, amely önmagára visszahajló, belsejét szerényen föltáró s valóságos virágot és gyümölcsöt rejtő alakjával Ősze ars poeticája lehetne: mint a tiszta belső élet virága és gyümölcse, úgy nő ki az alkotó hitéből az igaz művészet.

Ősze András egyetemes világlátású, a problémákra érzékeny művész. Befejezetlen, nyitott, hiányérzetet keltő műveivel a tér és a forma problémáival küzdő, az emberi magatartásra figyelő, belülről kifelé építkező alkotó áll előttünk. Igyekszik magához ölelni az élet teljességét, megtalálni és ábrázolni azt az egyetlen valóságot, amely értelmet ad a dolgoknak. Nem a sikerért küzd, hanem eszméinek, törekvéseinek megvalósításáért. A szó erkölcsi értelmében az elnyomottak, a megalázottak, a kicsinyek művésze. Következétesen vállalja, hogy nem annak az oldalán áll, aki üt, hanem azén, akit ütnek. Ugyanakkor távol áll tőle az önmagáért vállalt mártírság. Mindig keresi — s legtöbbször meg is találja — azt a helyet, ahol a legnagyobb visszhangot keltve szólhat alkotásai *szavai*.

TÜSKÉS GÁBOR